

УДК 316.454.52-057.87:81'243+37.064.3

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ТА ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ: СУЧАСНІ ПРИНЦИПИ ТА УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ

Ябурова Олена Володимирівна

м.Слов'янськ

Дослідження присвячене встановленню основних принципів та умов організації сучасного соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації українських та іноземних студентів у ході навчального процесу у педагогічному ВНЗ. За підсумками проведеного дослідження можемо стверджувати, що організація соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації українських й іноземних студентів у контексті гуманістично-орієнтованої соціалізації студентської молоді значно збагачує їхню свідомість, активізує в можливості майбутньої професії, розвиває і примножує інтелектуальний потенціал людства.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, студент, соціально-педагогічне забезпечення, навчальний процес, педагогічний ВНЗ.

Постановка проблеми. Сучасна наукова парадигма доводить, що головними соціально-педагогічними проблемами студентської молоді, по-перше, є комунікативна та моральна самотність, по-друге, необхідність здійснення вибору самостійно та почуття персональної відповідальності за нього, що дуже часто відособлюють індивіда від соціуму. У такому сенсі саме комунікаційні процеси виступають корелятами усамітнення та відчуженості особистості від оточуючого середовища [5]. Проте, ми переконані, що звичайного спілкування в подоланні означених проблем буде недостатньо, оскільки в певних контекстах саме воно може бути причиною усамітнення особистості. Відтак, на нашу думку, організація необхідного соціально-педагогічного забезпечення, а також розширення комунікації між студентами однієї культури до міжкультурної комунікації молоді є нагальною необхідністю.

Під час опрацювання соціально-педагогічної наукової літератури (І.Зверева, Л.Міщик, А.Рижанова, С. Харченко й ін.) ми з'ясували, що соціалізація студентської молоді – це складний і неоднозначний процес, на який впливають соціальні, біологічні, психологічні чинники, форми й методи, що забезпечують засвоєння знань індивідом, а також цінності, культура й традиції, які ідентифікують особистість як представника певної нації, так і представника людства [2, с.34]. Під час організації соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації українських й іноземних студентів особливе значення набуває той факт, що соціалізація є бінарним процесом, оскільки протягом соціалізації відбувається, по-перше, засвоєння й розвиток соціокультурного досвіду (іноземної культури, традицій, моделей поведінки), по-друге, відтворення студентською молоддю системи со-

ціальних взаємозв'язків щодо власної діяльності та активного включення в соціо-професійне, соціо-культурне і соціо-комунікативне середовище [4]. У нашому дослідженні саме міжкультурна комунікація грає роль концентрованої форми соціалізації студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На основі ґрунтовного аналізу наукової парадигми щодо проблем міжкультурної комунікації українських й іноземних студентів, з'ясування сутності та змісту поняття „міжкультурної комунікації” [1], визначення сучасного стану соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації, а також урахування соціального, культурного та міжкультурного контексту буття студентів, багатоаспектності їхньої індивідуальності, внутрішнього світу, їхніх потреб, інтересів, зацікавлень ми виокремили основні умови соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації, які спрямовуються на соціалізації особистості студента як свідомого громадянина своєї держави, так і всебічно розвиненого, творчого, соціально мобільного члена світового суспільства.

Так, умови соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації українських й іноземних студентів визначено в такому трактуванні:

1) лінгвопрофесійне середовище, яке б сприяло забезпеченню умов для автентичного спілкування на міжкультурному рівні, засвоєнню цінностей як у сфері культури, так і в масиві лексичних одиниць; а також створенню сприятливого соціально-психологічного клімату;

2) науково-методичне підґрунтя, яке б полісемантичною спрямованістю уможливило міждисциплінарний характер сутнісно-змістовного наповнення міжкультурної комунікації як домінанти методології організації соціально-педагогічного простору;

3) організаційно-діяльнісний інструментарій міжкультурної комунікації, який би уможливив гармонійний діалог культур на рівні не асиміляції та домінування однієї нації над іншою, а навпаки, уможливив їхній розвиток, тобто органічний синтез-обмін без девальвації та втрати окремих елементів вітчизняного культурного спадку, а також забезпечення гомогенного контексту кожної з культур, які задіяні в міжкультурній комунікації.

Згідно з логікою нашого дослідження обґрунтуємо відокремлені умови соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації українських й іноземних студентів на науковому рівні.

Щодо першої умови, а саме: створення лінгвопрофесійного середовища, то її обґрунтування базувалося на таких

наукових положеннях, як:

1) на загальнонаукових філософських ідеях про важливість вивчення феномену культури та феномену комунікації в одній площині, усвідомлення необхідності дослідження їхнього взаємозв'язку та взаємовпливу (Л. Вітгенштайна, Ю. Габермаса, Г. Гадамера, І. Гердера, І. Канта, Ф. Ніцше, П. Сорокіна, І. Фіхте, З. Фрейда, Ф. Шляєрмахера, О. Шпенгера та ін.);

2) на наукових ідеях модернізаційних перетворень освітнього простору філософсько-педагогічного змісту (Ю. Габермаса, Ч. Тейлора, З. Баумана й ін.);

3) на концептах провідних зарубіжних учених щодо організації комунікативних процесів у міжкультурному середовищі (Р. Арона, Д. Белла, П. Бурдьє, Дж. Гелбрейта, Е. Гідденса, П. Дракера, М. Кастельса, М. Маклюєна, Й. Масуди, М. Пората, А. Туренна, Е. Тоффлера, Ф. Уєбстера й ін.);

4) на наукових положеннях щодо організації простору для взаємовідношень між індивідами, які належать до різних культур, а також проблеми аккультурації особистості (Р. Бенедикта, Д. Горер, М. Мід та ін.);

5) на соціально-педагогічних концепціях щодо соціалізації особистості зокрема, й молоді зокрема (І. Бех, Б. Братусь, Л. Виготський, В. Войтко, Ф. Гіддінгс, Е. Дюркгейм, Ф. Дальто, М. Кле, І. Кон, А. Капська, Ч. Кулі, Д. Мід, Р. Мертон, Т. Парсонс, Ж. Піаже, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, К. Хорні, Е. Еріксон);

6) на соціально-педагогічних концепціях розвитку особистості на мікро, мезо- та макрорівнях (Л. Буєва, Б. Бітінас, Л. Коваль, І. Зверева, Г. Лактіонова, М. Лещенко, Л. Міщик, Т. Яркіна);

7) на питаннях соціальної детермінованості виховання і соціалізації особистості, її залежність від соціально-культурного середовища (Б. Грушина, Р. Турова, С. Іконнікова).

Щодо другої умови соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації українських й іноземних студентів, а саме: науково-методичного, то її обґрунтування базувалося на таких наукових положеннях, як:

1) на теорії сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, Г. Асмолов, І. Зязюн, М. Євтух, В. Кремень, В. Лутай, В. Лозова, І. Прокопенко, М. Руткевич, Г. Філіпчук й ін.);

2) на концепції розвитку освітнього простору в сучасних умовах (А. Алексюк, С. Гончаренко, Н. Ничкало, О. Савченко, М. Ярмаченко); культурологічних теорій (М. Бахтін, В. Біблер, Б. Ліхачов й ін.);

3) на положеннях щодо визначення сутності культури з точки зору діяльнісного підходу в процесі соціалізації (Г. Балл, М. Дьяченко, О. Іонова, М. Киященко, Г. Троцько, Г. Шевченко, А. Щербо й ін.);

4) на теорії соціально-педагогічної роботи (Т. Дмитренко, А. Капська, Л. Коваль, Г. Лактіонова, М. Лещенко, Н. Лавриченко, Л. Міщик, А. Мудрик, І. Мигович, В. Оржеховська, Т. Сущенко, О. Савченко, С. Харченко й ін.);

5) на теорії соціологічного аналізу суспільних процесів (В. Судаков);

6) на теорії соціально-педагогічної адаптації в колективі (О. Беєв, В. Євдокимов, З. Зайцева, В. Кравець, В. Синьова, Г. Троцько й ін.);

7) на теорії соціально-педагогічного розв'язання проблем молодіжних угруповань і багатоаспектності соціально-педагогічної роботи з ними (М. Подберезський, О. Попова, І. Зверева, Н. Заверіко, О. Киричук, Г. Лактіонова, Л. Рубашевська й ін.);

8) на наукових положеннях щодо визначення специфіки міжкультурної комунікації (Дж. Кондона, Р. Портера, Л. Савовара, Д. Трагера, Е. Холла, Й. Фаті й ін.);

9) на наукових теоріях західних учених щодо пояснення феномену міжкультурної комунікації з різних точок зору (К. Бергер, С. Гантінгтон, Е. Гірш, Е. Голл, Г. Гофстеде, С. Даль й ін.);

10) на ідеях визначення міжкультурної комунікації як соціального феномену (Є. Верещагін, Т. Грушевицька, Б. Єрасов, Н. Іконнікова, В. Костомаров, В. Попков, А. Садохін, С. Тер-Мінасова, Н. Шамне й ін.).

Щодо третьої умови соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації українських й іноземних студентів, а саме: матеріальної бази, то її обґрунтування базувалося на таких наукових положеннях, як:

1) на педагогічних концепціях пізнання, сприймання, комунікації сучасної студентської молоді (А. Алексюк, Ю. Бабанський, І. Зязюн, В. Лозова, І. Прокопенко, М. Фіцула й ін.);

2) на педагогічних закономірностях забезпечення як гармонійного розвитку особистості, так і освітнього процесу в цілому (Т. Львіна, Ю. Сенько, В. Фоменко, В. Ягупов й ін.);

3) на соціально-педагогічних ідеях щодо визначення ефективних методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів (Л. Аристової, В. Онищука, І. Харламова, В. Шуман, Т. Щукіної й ін.);

4) на наукових положеннях щодо моделювання організації освітнього простору (Є. Барбіної, Н. Талізної й ін.).

Мета дослідження. Отже, метою нашого дослідження виступає встановлення основних принципів та умов організації сучасного соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації українських та іноземних студентів. Основним завданням нашого дослідження виступає розробка вихідних організаційних передумов для подальшого теоретичного та методичного забезпечення дослідження міжкультурної комунікації українських та іноземних студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливо зазначити, що під лінгвопрофесійним середовищем ми розуміємо сукупність освітніх чинників, що впливають на розвиток майбутнього фахівця в процесі міжкультурної комунікації. Комунікація в лінгвопрофесійному середовищі здійснюється в знаковий спосіб, який покликаний підтримувати гармонійність психологічного клімату, чим зберігати саме середовище як запоруку розвитку особистості в цілому та становлення кваліфікаційного фахівця зокрема [3]. На нашу думку, останній факт є провідним і смислотворчим у системі освіти, оскільки освітні чинники в такий спосіб можна структурувати, наповнити необхідним сутнісно-змістовним насиченням і спрямувати на досягнення необхідного результату, тобто розвивати майбутнього фахівця в процесі міжкультурної комунікації.

У процесі наукового пошуку було з'ясовано, що основні питання організації та функціонування культурно-дозвілєвої діяльності відображено в низці фундаментальних наукових досліджень. У контексті нашого дослідження особливу увагу привертає книга І.В.Петрової «Дозвілля в зарубіжних країнах» де «...розглядається дозвілля в зарубіжних країнах, характеризується система закладів дозвілєвої сфери, її матеріально-технічне, фінансове, кадрове забезпечення; особливу увагу звернено на організаційні питання, планування дозвілєвої діяльності закладів культури, на вивчення запитів та інтересів різних соціально-демографічних груп населення» [6, с.3].

Отже, спираючись на основні надбання сучасної соціально-педагогічної парадигми, а також урахувавши специфіку нашого дослідження, **ми визначили основу організації лінгвопрофесійного середовища.** Так, лінг-

вопрофесійне середовище необхідно організувати на опосередкованій основі, згідно з якою педагог організатор (соціальний педагог, вихователь й ін.), керуючи об'єктом своїх освітніх впливів (колективом, групою студентів), переводить його в нову якість – суб'єкт самоврядування або управління (суб'єкт – об'єкт – суб'єкт).

Важливо, аби лінгвопрофесійне середовище не було заідеологізованим з чіткою регламентацією та контролем усіх освітніх комунікативних процесів, що зумовлює відчуження молоді від творчості, креативних рішень, духовних цінностей. Насадження усередненої культури, примус і поверховість її засвоєння практично нівелюють гармонійний розвиток особистості в контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів.

Відтак, **управління лінгвопрофесійним середовищем** варто здійснювати шляхом організації органів самоврядування: студентська молодь повинна самостійно організувати та регулювати процес міжкультурної комунікації, виражаючи таким чином свої індивідуальні потреби, вподобання, інтереси тощо. При цьому діяльність соціального педагога (педагога-організатора, вихователя й ін.) має спрямовуватися на створення оптимальних умов для саморозвитку студентської молоді, гармонічного міжкультурного спілкування, яке б забезпечило не лише засвоєння масиву іншомовної лексики, а й виявило здібності й дарування кожного індивіда.

У такому сенсі основним завданням лінгвопрофесійного середовища є всебічне сприяння пробудженню потреби в міжкультурному спілкуванні, його постійному стимулюванні. Отже, така організація лінгвопрофесійного середовища є основою ефективної міжкультурної комунікації: соціалізації як українських, так й іноземних студентів, оскільки зорієнтована не тільки на мету й завдання безпосередньої міжкультурної комунікації, а й на індивідуальні потреби, інтереси, вподобання, проблеми кожної особистості.

Стрижнем науково-методичного забезпечення є інформація про мету, завдання, напрямки міжкультурної комунікації студентів, форми та методи їхньої взаємодії, а також сутнісно-змістовне насичення діяльності. Означене вимагає чіткого визначення переліку відповідної документації дозвілєвої установи. Відтак, нами пропонується такий перелік:

- 1) організаційно-розпорядчі документи (накази, розпорядження тощо);
- 2) директивно-інструктивні документи (плани виховної роботи, сценарії виховних заходів, інструкції про проведення освітніх заходів у дозвілєвих установах тощо);
- 3) довідково-інформаційні документи (зразки службових записок, заяв тощо);
- 4) документи, які презентують результати наукової роботи матеріалу (тести, анкети, інтерв'ю тощо);
- 5) обліково-контрольні (поточні та статистичні звіти, бухгалтерська та статистична звітність тощо).

Важливо зазначити, що науково-методичне забезпечення міжкультурної комунікації повинне ґрунтуватися на конкретних наукових принципах. Серед них принципи демократизації, гуманізації, об'єктивності, конкретності й оптимальності. Деталізуємо кожен з них.

Принцип демократизації як основа сутнісно-змістовного насичення дозвілєвих закладів відображає основний вектор проєкції системи освіти до демократичної моделі розвитку європейської освітньої галузі. Стратегічним напрямком реалізації цього принципу є дебіюрократизація звітної інформації й ін. Демократизація не повинна локалі-

зуватися лише в планах виховної роботи, планах виховних закладів тощо, вона має пронизувати лінгвопрофесійне середовище в цілому.

З'ясовано, що для ефективності науково-методичного забезпечення з метою оптимізації міжкультурної комунікації особливе значення має дотримання принципу гуманізації, оскільки насичення сутнісно-змістовного компоненту освітньої діяльності такими гуманістичними ідеалами, як справедливість, толерантність, людяність, безкорисність є важливим не тільки для навчання та виховання студентської молоді, а й для організації їхньої культурно-дозвілєвої діяльності.

Використання принципу гуманізації в науково-методичному забезпеченні міжкультурної комунікації українських й іноземних студентів полягає в переорієнтації часу виховних заходів на загальнолюдські цінності та ідеали, збагачення їх фактологічним матеріалом про культуру й традиції різних країн світу тощо. В такому сенсі необхідним є забезпечення дотримання загальнолюдських цінностей студентською молоддю у процесі спілкування. На нашу думку, в дозвілєвих закладах було б доцільно організувати студентські клуби або інші організації, які б мали певну волонтерську спрямованість.

У процесі складання ефективного науково-методичного забезпечення міжкультурної комунікації студентів важливо дотримуватися принципу конкретності, що дозволить уникнути шаблонності у складанні наукового-методичного забезпечення, дозволить виробити індивідуальний підхід до оптимізації міжкультурної комунікації українських й іноземних студентів.

В складанні науково-методичного забезпечення міжкультурної діяльності студентської молоді важливо дотримуватися також принципу оптимальності. Сутність цього принципу полягає в тому, щоб за якомога коротший час досягти бажаного результату. У контексті проблеми нашого дослідження це має особливе значення, оскільки в дозвілєвих закладах час перебування обмежений. У процесі реалізації принципу оптимальності важливо оптимізувати як зміст міжкультурної комунікації студентів, так і діяльність соціальних педагогів, педагогів-організаторів й інших суб'єктів дозвілєвого закладу.

Важливим аспектом у процесі складання науково-методичного забезпечення міжкультурної діяльності українських й іноземних студентів є врахування співвідношення часу, який молодь витратила на міжкультурне спілкування, й їхніми мотивами щодо здійснення цього виду діяльності, оскільки саме це визначає характер й ефективність роботи дозвілєвої установи.

У процесі організації соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації українських й іноземних студентів важливе місце займає матеріальна база, яка покликана забезпечити гармонійний діалог культур на рівні не асиміляції та домінування однієї нації над іншою, а уможливила їхній розвиток, тобто органічний синтез-обмін без девальвації та втрати окремих елементів вітчизняного культурного спадку, а також забезпечення гомогенного контексту кожної з культур, які задіяні в міжкультурній комунікації.

У процесі організації соціально-педагогічного забезпечення міжкультурної комунікації українських й іноземних студентів важливо забезпечити організаційно-діяльнісний інструментарій міжкультурної комунікації, який би уможливив гармонійний діалог культур на рівні не асиміляції та домінування однієї нації над іншою, а навпаки, уможливив їхній розвиток, тобто органічний синтез-обмін без деваль-

вації та втрати окремих елементів вітчизняного культурного спадку, а також забезпечення гомогенного контексту кожної з культур, які задіяні в міжкультурній комунікації.

Організаційно-діяльнісний інструментарій включає форми й методи роботи, які покликані забезпечити оптимізацію міжкультурної комунікації студентів, зорієнтовані на отримання певного наукового досвіду, що допоможе їм в майбутній професійній діяльності, а також на інтеграцію в культурний простір іншої країни. Під час добору форм і методів міжкультурної комунікації необхідно враховувати те, що студенти повинні не тільки підвищити рівень фахових знань, знань у сфері певної іноземної культури, традицій, а й оволодіти мовою та механізмами налагодження порозуміння зі своїми колега із-за кордону.

Для посилення впливу діалогу на суб'єктів між культурної комунікації важливо створювати кімнати культури й традицій різних народів світу, які б створили антураж, атмосферу певної нації. Конструювання середовища іноземної культури є дуже важливою формою міжкультурної комунікації, оскільки воно завдяки обставинам перебування забезпечує зв'язність колективу студентів, орієнтує на певні життєві правила, ціннісну систему тої чи іншої країни. Кімнати культури у процесі міжкультурної комунікації виступає, з одного боку, агентом культурної, а з іншого соціальної

сфер життєдіяльності індивіда. Використання колективних форм роботи в процесі міжкультурної комунікації сприятимуть правильному розташуванню педагогічних акцентів, а саме: пізнавальні зусилля студентів привалюються не на власній індивідуальності, а на ідентифікаційній спільності. Під час колективних ігор, тематичних вечорів відкривають такі аспекти міжкультурної комунікації, як умови існування інших народів, пам'ятки духовної та матеріальної культури.

Висновки. Отже, за результатами проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки: 1) організація соціально-педагогічного забезпечення українських й іноземних студентів у контексті гуманістично орієнтованої соціалізації студентської молоді значно збагатить їхню свідомість, активізує можливості в майбутній професії; 2) взаємодія носіїв різних культур, теоретико-методичне обґрунтування наукового потенціалу міжкультурної комунікації та його ефективного соціально-педагогічного забезпечення є запорукою розвитку й примноження інтелектуального потенціалу людства. Дане дослідження не вичерпує усіх можливих напрямків наукового пошуку в даному контексті, надалі актуальним лишається напрацювання та апробація основних форм організаційно-методичної роботи з формування ефективної міжкультурної комунікації української та іноземної студентської молоді.

Література та джерела

1. Апелъ К.-О. Априори коммуникативного сообщества и основания этики // Апелъ К.-О. Трансформация философии: Пер. с нем. – М.: Логос, 2001. – С.263-336
2. Бочелюк В.И. Дозвілєзнавство: Навчальний посібник / В.И.Бочелюк, В.В.Бочелюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
3. Григоренко В.Г. Теоретичні та методичні аспекти побудови концептуальної моделі формування професійних здібностей педагога: монографія / Валерій Григорович Григоренко. – Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 1998. – 167 с.
4. М'язова І.Ю. Особливості тлумачення поняття "міжкультурна комунікація" / І.Ю.М'язова // Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2006. – № 8. – С.108-113
5. Осадча Л.В. Соціальна комунікація як об'єкт філософського аналізу: дис. кандидата філос. наук: 09.00.03 «соціальна філософія та філософія історії» / Лариса Василівна Осадча. – Київ, 2010. – 204 с.
6. Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах: Підручник / І.В.Петрова. – К.: Кондор, 2005. – 408 с.

Исследование посвящено установлению основных принципов и условий организации современного социально-педагогического обеспечения межкультурной коммуникации украинских и иностранных студентов в ходе учебного процесса в педагогическом ВУЗе. В результате проведенного исследования, можно утверждать, что организация социально-педагогического обеспечения межкультурной коммуникации украинских и иностранных студентов в контексте гуманистически-ориентированной ассоциации студенческой молодежи значительно обогащает их осознанное отношение к действительности, активизирует способности в будущей профессии.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, студент, социально-педагогическое обеспечение, учебный процесс, педагогический ВУЗ.

The research is devoted to formulating the main principles and conditions of organizing modern social and pedagogical support of Ukrainian and foreign students intercultural communication. As the result of the given research we can conclude that social and pedagogical support of intercultural communication in the context of humanistically-oriented socialization of students hugely enriches their self-estimation, activates their peculiarities in the future profession, develops intellectual potential of the humankind.

Key works: intercultural communication, student, social and pedagogical support, studying process, pedagogical higher educational establishment.